

FRANJO GLAVINIĆ, HRVATSKI KULTURNI PREGALAC XVII. STOLJEĆA

Krešimir FILIĆ

Ime i rad o. Franje Glavinića, marljivog pisca i energičnog stvaraoca, zapaženi su već u vrijeme njegova života, a ponešto i u kasnijim stoljećima. O njemu i njegovu radu dosta se pisalo u XIX. stoljeću. Ipak, sve do danas nemamo o njemu potpuna i zaokružena prikaza. Konstatirale su se, naime, tek stanovite činjenice, nabrajala se njegova tiskana djela, isticale se njegove zasluge za trsatsku franjevačku crkvu i samostan te svojsko zauzimanje oko izdanja novih, poboljšanih glagoljskih crkvenih knjiga. Mnogošta je u Glavinićevu dinamičnom stvaralaštvu bilo previdjeno, nezapaženo, pa i krivo utvrđeno. Bit će stoga korisno potpunije osvijetliti njegov lik i svestranije prikazati njegovo pravo značenje za hrvatsko kulturno nastojanje u XVII. stoljeću.

Glavinićev životni put

Nakon pada Bosne godine 1463., naš se hrvatski živalj našao u tjeskobnom položaju, iako se to u prvim desetljećima turskoga gospodstva nije toliko očitivalo. Prelazom stanovitog dijela našeg naroda na islam dobili su turski upravljači snažnu podršku protiv kršćanske raje, i njihova se snošljivost usmjerivala naročito protiv katolika koji se zbog tih nesnosnih prilika i stalnih progona tijekom XVI. stoljeća sve više iseljuju u zapadne i sjeverne zemlje da bi izbjegli turskome jarmu. Tako se god. 1585. i obitelj Glavinića, plemićkoga roda, iselila iz Glamoča u Bosni. Bilo je to nešto prije nego se rodio mali Ivan, kasniji franjevac poznat pod imenom Franjo.²

¹ *Bilješke redaktora:* Ovu monografiju pok, prof. Filića o Glaviniću objavujemo postumno, zahvaljujući posredstvu vlač. g. Julija Kriška i dobroti gdje Pavice Novak rođ. Filić, pokojnikove sestre, nasljednice. Studija je izvorno obrađena monografski, pa ovdje izlazi nešto skraćena. Izostavljene su tri tipkane stranice iz opće povijesti Bosne, pet stranica iz opće povijesti glagoljice, devet završnih stranica iz povijesti Trsata. Rukopis je pomno pripremljen, pa je izdan bez naknadnoga provjeravanja i bez zahvata u piščeva bibliotekomska načela. — Pok. prof. Krešimir Filić rodio se u Bjelovaru 16. II 1891. Roditelji su mu se ubrzo preselili u Varaždin, gdje je on završio osnovnu školu i klasičnu gimnaziju. Studirao je na Fil. fakultetu u Beču i Pragu. Djelovao je kao aktivni profesor 25 godina u Varaždinu. Istovremeno je bio svestrano angažiran u kulturnom i javnom životu grada. God. 1925. osniva Gradski muzej kojim rukovodi do god. 1957. Uz mnoge druge inicijative u životu grada Varaždina, on je objavio i velik broj radova, monografija i nekoliko knjiga. Ovu monografiju o Glaviniću, na temelju uvida u arhiv Franjevačkog samostana na Trsatu, završio je god. 1970. Umro je u Varaždinu 31. XII 1972. (Bonaventura Duda).

² *Cvitić Svetih:* »Buduchi dakle i va od recenog izniknul naroda (i nesramuyemsse) i u boczih kripisostnim načinom iz Glamoča Bossansskoga kralijesstva grada sstarijih pridssilnikom, za veru Catholiçanssku obdarsati prenesen u Istru...«

To sam Glavinić izrijekom spominje u predgovoru svoga djela *Czvit Szvetih*. Glavinići su se nastanili u Istri, i to u Kanfanaru gdje se ubrzo rodio Ivan Glavinić. Pošli su tamo putem drugih bosanskih izbjeglica koji se tu naseliše (kao i moj rod koji nosi ime zaseoka »Filić«).

Godina Glavinićeva rođenja i smrti navodi se krivo, odnosno samovoljno. Prvi se Glavinićem zabavio naš zaslužni historičar Ivan Kukuljević Sakcinski. On je o Glaviniću dao zaokruženi veći prikaz, ističući njegove velike zasluge na kulturnom polju. On znade da se Glavinić rodio u istarskom Kanfanaru i da je na krstu dobio ime Ivan. Međutim po Kukuljeviću se Glavinić rodio godine 1586. To ne stoji. Kukuljević ovu godinu tek približno određuje,³ a da nije opazio vlastoručni podatak samoga Glavinića u njegovu rukopisu *L'origine della provincia di Bosna Croatia* koji se čuva u Arhivu trsatskog franjevačkog samostana. Glavinić vlastoručno piše da se rodio 1585«.

Julije Janković, za vrijeme svoga službovanja na riječkoj gimnaziji, napisao je u izvješću škole za god. 1885/86. raspravu o prošlosti Trsata u kojoj, naravno, govori i o Franji Glaviniću. I on — po Kukuljeviću, ali ipak nekako sa sumnjom — navodi da se Glavinić rodio g. 1586, ali ističe da toga datuma nije mogao pronaći u trsatskom franjevačkom arhivu.⁴ To nas tim više začuđuje, kad znamo da je Janković velikim marom proučavao dokumente sačuvane u trsatskom franjevačkom arhivu. On je baš prvi ustanovio da je Glavinić umro godine 1652., a ne — kako se do tada tvrdilo — 6. XII 1650. Tu su godinu svi pisci redom navodili po napisu na naleđu Glavinićeva portreta koji je dao načiniti njegov prasinovac senjski biskup Sebastijan Glavinić, a čuva se u trsatskom samostanu.

Natpis doslovno glasi: »Anno Domini 1598. Sub Reverendo Patre Joanne Salomich Frater Franciscus Glavinich in Saeculo dictus Joannes habitu S. Francisci induitur. Anno 1610. eligitur prima vice in Provinciale Bosniae, Croatiae, quae modo Provincia Carnioliae nuncupatur. Anno vero 1616. secundo in Provinciale praeficitur, et tandem Anno 1619. tertio ad idem Officium assumitur. Demum Anno 1650. (!)⁵ Decembris plenus dierum et meritorum Tersacti ut actualis Guardianus pie obiit. — Familia Glaveniciana ortum trahit ex Nobili Stemmata Dominorum De Glamotsch insigni bono, et Arce haereditaria eiusdem Stemmatis sita in Bosnia Argentina, vulgo ut volunt alij dicta Herczegovina. Occupata a Turcis Bosnia coactus fuit mutare sedem ammissis fortunis, ut et plures aliae Familiae ideoque Fratrum unus in Croatiam se recepit quae linea est extincta. Secundus in Moscoviam, et tertius in Istriam Canfanarum situm, vulgo dictum sopra dei Castelli, unde descendit praefatus Pater Franciscus Glavinich, qui Provinciam Bosniae Croatiae non tantum conservavit, sed egregie auxit: Nam triginta Religiosis vix repertis post se Centum quinquaginta, et plures reliquit. Fuit eximius Theologus, in Lingua Illyrica Concionator Apostolicus,

3 IVAN KUKULJEVIĆ, *Književnici u Hrvatah iz prve polovine XVII. vieka s ove strane Velebita*, Zagreb 1869. Ista rasprava tiskana u njegovu Arhivu, knjiga IX, god. 1868, po kojoj ga citiramo. O Glavinićevu rođenju piše na str. 265.

4 FRANJO GLAVINIĆ, *L'origine della provincia di Bosna Croatia dell'ordine de Minori Osservanti di San Francesco*, rkp., str. 50: »Ministro Padre Francesco Glavinich, nacque in Istria l'anno 1585.«

5 JULIJE JANKOVIĆ, *Nekoliko crtica o sadašnjosti i prošlosti Trsta. Izvješće gimnazije na Rijeci za školsku godinu 1885/86*, str. 41 i 42.

Edditor Librorum diversorum tam Lingua Latina, quam Italica, et Illyrica. Nominatus fuit Episcopus a Ferdinando III. semper tamen praetulit Religiosam humilitatem. Bona Legata a Frangepanica Familia Monasterio Tersactensi, et per vim a Laicis occupata per eius instantiam, et strenuam Cooperationem fuerunt praefato Monasterio ex integro a dicto Ferdinando III. restituta. De Hoc Viro eximio plura praeclara gesta in Provinciae suae annalibus alibique reperiuntur. Et haec gratiae memoriae titulo Pronepos Sebastianus Glavinich Episcopus Segnensis, et Modrusensis, Sacrae Caesariae Regiaeque Maiestatis Consiliarius ex Istria Imperiali Petina oriundus curavit annotari.«

Točnu godinu Glaviničeva rođenja prvi je utvrdio o. Dragan Dujmušić, ali ne spominje vrela po kojima je to ustanovio.⁶ On zna i to da je Glavinić umro 6. prosinca 1652. Glavinićem se zabavio i Marko Čutić.⁷ On je istraživao arhiv trsatskog franjevačkog samostana i našao na dva izvorna pisma što su ih Vuk Krsto Frankopan (pismo od 1. II. 1651.) i Gašpar Frankopan (pismo od 13. V. 1652.) upravili Glaviniću, tada trsatskom gvardijanu. Iz pisama je jasno da je Glavinić god. 1652. još živ. Oba pisma objelodanio je već Radoslav Lopašić u *Starinama* 1892. godine.⁸ Čutić je našao u trsatskom arhivu i pismo Francesca Fornasarija, šumarskog činovnika iz Gorice, upravljeno Glaviniću s datumom od 8. novembra 1652., a našao je i registar arhivskih dokumenata, u kojem o. Bonaventura Sell spominje da je to Fornasarijevo pismo došlo mjesec dana prije Glaviničeve smrti 6. prosinca 1652.

Tako sada sasvim pouzdano znademo da se Franjo Glavinić rodio godine 1585. u Kanfanaru, a umro je kao trsatski gvardijan 6. XI 1652. Dosada se još nije moglo ustanoviti točan dan i mjesec njegova rođenja. Na moj pismeni upit, župni ured u Kanfanaru odgovorio je negativno, a i istraživanje u riječkom arhivu bilo je bez pozitivnog rezultata. A ipak, godine 1968. izašla je *Knjiga o Istri*, gdje se još uvijek — po zakonu ustrajnosti — tvrdi da se Franjo Glavinić rodio god. 1586, a umro 1650.⁹ Koncem prosinca 1969. osvanula je i knjiga Ernesta Radečića *Istarski zapisi*. Tu je Glavinić dosta opširno prikazan, ali i tu se ponavljaju iste greške s datumima njegova rođenja i smrti.¹⁰

U *Knjizi o Istri* čitamo o seljenju našega svijeta u Istru: »Najbrojnije je, međutim, bilo naseljavanje hrvatskog stanovništva koje se bježeći pred Turcima sklanjalo na mletačko područje u Dalmaciji i otuda bilo prebacivano u Istru. Da bi popisao napuštenu zemlju i planski je dijelio, mletački senat osniva god. 1556. poseban magistrat za neobrađena zemljišta (»Magistrato dei beni inculti«), a god. 1579. postavlja posebnoga providura (»provveditore nell'Istria«) s pravom da dijeli zemlju i da sudi bez priziva u svim sporovima koji bi nastali između starih i novih stanovnika. Uz zemlju je Venecija davala sjeme, novac za stoku, alat i oruđe, ali je zahtijevala da se naseljenici smjeste u napuštenim kućama, ili ako grade nove da to bude u većim naselji-

6 DRAGAN DUJMUSIĆ, *Kritična povijest svete kuće Marijine u Loretu i njezini prenos*, Rijeka 1912, str. 67—68.

7 MARKO ČUTIĆ, *Novi podaci za životopis Franje Glavinića*, u *Jadranski zbornik. Prilozi za povijest Istre, Rijeke i Hrvatskog primorja*, Rijeka—Pula 1958, str. 339—405.

8 RADOŠLAV LOPAŠIĆ, *Spomenici tržačkih Frankopana*, u *Starine JAZU*, knjiga XXV, 1892, str. 287, 289 i 290.

9 *Knjiga o Istri*, Zagreb 1968, str. 146 i 147.

10 ERNEST RADEČIĆ, *Istarski zapisi*, Zagreb 1969, str. 73—77.

ma, kako bi ih mogla kontrolirati. Za svu novu zemlju dala je oprost od poreza na 20 godina i svih davanja, kao što je ranije bila dala Talijanima i Grcima«.

Nas osobito zanima što tu u nastavku piše o naseljavanju kršćanskih izbjeglica u Istri :»Providur Renier u izvještaju mletačkom senatu g. 1585. hvale nove doseljenike tvrdeći da su dobri radnici, da su mnogo bolji i vredniji nego stari, za koje na primjer kaže da ne znaju obrađivati masline, dok novi (doseljenici) taj posao obavljaju dobro i s ljubavlju. Osim toga, Venecija je zemlju izumrlih gradskih porodica podijelila doseljenicima, pa su oni u Premanturi god. 1585. dobili svu zemlju od Kamenjaka do današnje tržnice u Puli i uz to otok Uljanik«.¹¹

Upravo te godine 1585. doselila se u Istru i obitelj Glavinića pa je vjerojatno i ona pod tim uvjetima mogla dosta dobro materijalno napredovati, i kraj brojne djece koju spominje o. Glavinić.¹² Još kao dječak, Glavinić je u rodnoj kući naučio čitati i pisati. On to sam zapisuje, ali ne spominje tko ga je podučavao.¹³ Sigurno znamo da je Glavinić bio klerik u trsatskom samostanu već godine 1599. kada mu je bilo 14 godina. On to izrijeком navodi u svojoj povijesti Trsata, kada opisuje kugu na Rijeci.¹⁴ Godine 1601. opisuje provalu Turaka, pa opet spominje da je tada bio klerik na Trsatu.¹⁵ Na Trsatu bio mu je učiteljem u novicijatu o. Bernardin Lupošinić. Bio je to po Glaviniću čovjek učen i otmjena vladanja. U njega je Glavinić dobio temelje nižih razreda gimnazije.¹⁶ Redovničko odijelo obukao je godine 1600, a ne godine 1598, kako pišu Kukuljević i Rački.¹⁷ Peti i šesti razred gimnazije ili humanističke nauke Glavinić je svršio u Ljubljani. Logiku je učio u Cremoni, filozofiju u Piacenzi, a teologiju je završio u Bologni.¹⁸ To je točan redosljed njegova naukovanja. Naučio je, dakle, uz hrvatski i latinski, u Ljubljani njemački, a u Italiji se usavršio u talijanskom koji je poznao već iz Istre. Kukuljević o svemu tome nije obaviješten, pa piše samo sumarno: »Svršiv nauke novakah otide Glavinić u inostranstvo, neznamo uprav kamo, ako ne u Italiju na više nauke i napredova dobro u bogoslovlju, mudroslovlju i historiji (!) te postane doktorom bogoslovja (!)«.¹⁹ Kukuljević piše odevč neodređeno jer ne poznaje Glavinićevo djelo o bosansko-hrvatskoj franjevačkoj provinciji što ga je sam Glavinić diktirao, a godine vlastoručno upisivao.

Franjo Rački piše o Glaviniću u *Viencu*, držeći se uglavnom Kukuljevića pa za njim navodi krive godine. A o Glavinićevo školovanju veli

¹¹ *Knjiga o Istri*, str. 27.

¹² FRANJO GLAVINIĆ, *Cvrit szvetih, toyeszt sivot szvetih od kih Rimka czirkva cini sspominak prenessen i szlozen na Haruatzski yezik Catholicansskim obicajem*, V Bneicich, M. D. CCCII, u predgovoru knjige.

¹³ FRANJO GLAVINIĆ, *L'origine della provincia di Bosna Croatia* bilježi na str. 50: »piglio i principij delle lettere nella Paterna Casa.«

¹⁴ FRANJO GLAVINIĆ, *Historia Tersattana*, Rukopis u franj. arhivu na Trsatu, str. 43—44.

¹⁵ FRANJO GLAVINIĆ, *Historia Tersattana*, str. 45: »Et io fui ivi Chierico studente«.

¹⁶ FRANJO GLAVINIĆ, *L'origine della provincia di Bosna Croatia*, str. 46 bilježi: »Vigesimo settimo Cap. (titulo) fu celebrato in Tersatto l'anno 1592. Ministro per la seconda uolta Padre Bernardino Luposinich: questo ne fu Maestro nel nostro nouitiato ...«

¹⁷ FRANJO GLAVINIĆ, *N. dj.*, str. 50.

¹⁸ FRANJO GLAVINIĆ, *N. dj.*, str. 50: Glavinić zapisuje da je učio »l'humanità in Lubbia-na, ricuiesse l'habito Francescano in Tersatto l'anno 1600. Studiò logica in Cremona, Filosofia in Piacenza, Theologia in Bologna, et dopo fatto Lettore, e Predicatore Generale l'anno 1610 tornò in Provincia di Bosna Croatia ...«

¹⁹ IVAN KUKULJEVIĆ, *Književnici u Hrvatah iz prve polovine XVII. vieka s ove strane Velebita*, u *Arhiv za jugosl. povijest*, knj. IX, 1868., str. 116—124.

tek: »Usavršivši se zatim u inostranstvu posta doktorom bogoslovja (!)«. S Kukuljevićem i Rački spominje o. Bernardina Lupošića kao Glavinićeva učitelja na Trsatu te ispravno navodi da je Glavinić tri puta biran za provincijala Bosne-Hrvatske i da je bio u pismenoj i usmenoj vezi s kardinalom Borghese i nuncijem Caraffom.²⁰ I Slavko Ježić u svom djelu *Hrvatska književnost*²¹ daje prikaz o Glaviniću s već navedenim pogreškama, kojih nije izbjegao ni Viktor Novak u Stanojevićevoj Enciklopediji.²² Napokon, *Enciklopedija leksikografskog zavoda*²³ vrlo oskudno govori o Glaviniću i navodi krive godine njegova rođenja i smrti.

Glavinić je, dakle, učio prve razrede gimnazije na Trsatu, humanističke razrede u Ljubljani, logiku (7. razred) u Cremoni, a filozofiju (8. razred) u Piacenzi. Gimnazija je, naime, onda imala šest razreda i dijelila se na dva niža razreda, zatim dva gramatička i dva humanistička godišta. Po tom su slijedila dva daljnja razreda arhigimnazije koje nazivahu filozofijom. Nakon svršene gimnazije Glavinić je studirao i završio bogoslovlje u Bologni, ali nije posebno učio ni povijest, ni filozofiju, kao što nije bio ni doktorom teologije, kako to tvrdi Kukuljević i Rački.²⁴ Kada bi Glavinić bio doktorom bogoslovija on bi to sasvim sigurno bio zabilježio kao što zapisuje da je već u Italiji bio lektorom i glavnim propovjednikom, dok se odanle nije godine 1610. vratio u bosansko-hrvatsku franjevačku provinciju.²⁵

Tek što se vratio u domovinu, Glavinić je godine 1610. izabran provincijalom na kapitolu koji se održavao na Trsatu. Bilo mu je istom 25 godina, što bjelodano svjedoči koliko je bio ugledan i poštovan. Bio je provincijalom provincije Bosne-Hrvatske za trogodište 1610—1613. Po drugi put je izabran za trogodište 1616—1619, također na kapitolu na Trsatu. I po treći put vrši tu časnu zadaću 1619—1622, izabran na ljubljanskom kapitolu.²⁶ Što poslije nije bio više biran za provincijala, razlog je, osim redovničkih propisa, njegova briga i zaposlenost oko ispravaka glagoljskih crkvenih knjiga i uređenja tiskare. Iz njegova navoda saznajemo da je godine 1615. bio trsatski gvardijan.²⁷ Iz toga se može zaključiti da je za tu službu izabran nakon svoga prvog provincijalovanja god. 1610—1613. U slijedećem šestogodištu, sve do godine 1622. bio je provincijalom provincije Bosne-Hrvatske pa nije mogao biti istodobno i gvardijanom. Neizvjesno je, da li je to bio u trogodištu 1622—1625, tim više, što je bio zaokupljen nastojanjem oko izdavanja glagoljskih crkvenih knjiga, propovjedanjem u Hrvatskoj i Kranjskoj te putovanjima po Austriji, Španjolskoj, a vjerojatno i po Bosni. U Španjolsku je godine 1626. pošao na generalni kapitul Franjevačkog reda. Odanle je donio na Trsat mnogo knjiga.²⁸

20 FRANJO RAČKI, *O. Franjo Glavinić u reviji Vienac*, god. XXIV, broj 1 od 2. I. 1892., str. 7.

21 SLAVKO JEŽIĆ, *Hrvatska književnost od 110—1941*, str. 31 i 120.

22 STANOJE STANOJEVIĆ, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenska*, knjiga I, A—H, Zagreb, str. 733.

23 *Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 3, Zagreb 1958, str. 169.

24 IVAN KUKULJEVIĆ, *N. dj.*, str. 266. — FRANJO RAČKI, *O. Franjo Glavinić, Vienac*, god. XXIV, Zagreb 1892, broj 1, str. 7.

25 FRANJO GLAVINIĆ, *L'origine della provincia di Bosna—Croatia*, str. 50.

26 FRANJO GLAVINIĆ, *N. dj.*, str. 51.

27 *Historia Tersattana*, str. 45.

28 *N. dj.*, str. 55. i 56.

Nakon svog službovanja Glavinić se povukao s Trsata u zatišje samostana Sv. Leonard u šumi, nedaleko Samobora. Tu se bavio pisanjem, prilično razočaran postupcima političkih i crkvenih vlasti u pogledu njegovih nastojanja oko popravka i obnove glagoljskih crkvenih knjiga. Oko godine 1629—30. Glavinić je opet na Trsatu. Taj je samostan naročito volio. Možda je tu doživio i požar i uništenje svega starog samostana. Glavinić do u pojedinosti opisuje požar²⁹ koji je izbio 5. ožujka 1629. Franjevačka provincija, veli, najviše je oštećena uništenjem biblioteke i arhiva. Biblioteka je bila poznata i količinom i kakvoćom knjiga. I patri iz Bosne i oni iz Hrvatske, bježeći pred Turcima, sa sobom su na Trsat donosili odasvud knjige i dokumente da ih ondje osiguraju pred turskom najezdom. »I ja sam — piše Glavinić — mnoge knjige donio iz Španjolske kada sam ondje godine 1626. bio na generalnom kapitulatu.«³⁰ On najviše žali za analima Provincije Bosne-Hrvatske. Požar ih je uništio za tri sata. Prava je sreća, veli, što je on već prije mnogo toga zapisao i spasio.³¹ Čudno da i o tom požaru Kukuljević navodi krivu godinu 1628. premda Glavinić u svojoj povijesti navodi sasvim točan datum.³² Bilo je u toj nesreći i sreće: spašena je — veli Glavinić — crkva, a došlo je do izgradnje novog, boljeg samostana.

Glavinić je vjerojatno opet jedno vrijeme na Trsatu, i to između god. 1630—1637., ali ne kao gvardijan. Godine 1639. on je gvardijanom u franjevačkom samostanu Sveta Gora iznad Salkana, kod Gorice. Nakon toga trogodišnjeg gvardijanata vraća se ponovno na Trsat, gdje trajno ostaje sve do svoje smrti. U svemu tome razdoblju on je bio trsatski gvardijan. Sam je zapisao da je bio gvardijanom, i to po drugi put, kada su god. 1644. posvećeni temelji nove trsatske crkve.³³ To saznajemo i iz lista Vuka Frankopana Glaviniću od 30. III. 1644.³⁴ Gvardijanom ga oslovljuje i hrvatski ban Nikola Frankopan u svom listu senjskom biskupu Petru Marianiju,³⁵ 3. VIII. 1644. Za to svjedoče i pisma Gašpara Frankopana³⁶ od 29. IX. 1645, od 9. V. 1647. i od 16. VIII. 1647. To utvrđuju i listovi Vuka Krste Frankopana³⁷ od 5. IV. 1648., od 4. VII. 1648. i od 26. IX. 1648. Za godinu 1649. i 1650. nemamo pismenih potvrda o trsatskom gvardijanatu Glavinićevu, ali je, po redovničkom pravu to sigurno bio, jer ga takvim opet nazivlje knez Vuk Krsto Frankopan u svomu pismu od 1. II. 1651., a isto tako i Gašpar Frankopan³⁸ u pismu od 13. V. 1652.

Glavinić se na Trsat vratio s čvrstom voljom da proširi i dotjera trsatsku zavjetnu crkvu koja je bila prostorno vrlo skućena za tolik broj proštenjara od kojih mnogi za glavnih crkvenih i proštenjarskih blagdana uopće nisu mogli u crkvu. O tome svjedoči senjski biskup

29 N. dj., str. 55.

30 N. dj., str. 56.

31 N. dj., str. 56: »et il tutto in spatio di tre hore in circa fù fatto cibo del fuoco uero è ch'io alcun ann' inanzi, con l'occasione delle mie compositioni, ne leuai molte copie le quali meco haueuo . . . «

32 IVAN KUKULJEVIĆ, *Književnik u Hrvatah*, str. 268.

33 *Historia Tersattana*, str. 27.

34 RADOŠLAV LOPAŠIĆ, *Spomenici Tržačkih Frankopana, Starine*, knjiga XXV, Zagreb 1892., str. 268.

35 N. dj., str. 268.

36 N. dj., str. 269, 276 i 277.

37 N. dj., str. 284. i 285.

38 N. dj., str. 288. i 289.

Petar Mariani koji piše knezu Nikoli Frankopanu, razlažući mu potrebu da se franjevačka zavjetna crkva na Trsatu poveća, proširi i dostojno uredi, kako to sada namjerava o. Franjo Glavinić koji je izdao više korisnih djela Ilirima.³⁹ Iz ovog pisma biskupa Petra Marianija od 11. II. 1644. može se zaključiti da je Glavinić bio gvardijanom i prije godine 1644. i da je upro sve sile oko povećanja i uređenja trsatske crkve, što je mogao učiniti samo kao upravitelj samostana.

Nakon smrti senjskomodruškog biskupa Ivana Agatića,⁴⁰ koji je tu čast vršio od 17. VII. 1617. do 30. X. 1649, car Ferdinand III imenovao je za tu službu Glavinića. To pokazuje koliki je ugled uživao. No Glavinić je u svojoj skromnosti, a i zbog odmakle dobi odbio biskupsku službu da i svoje posljednje godine posveti trsatskom samostanu.

Glavinićeva književna djela

Prvo Glavinićevo djelo na hrvatskom izašlo je u Veneciji pod naslovom: *CHETIRI POSZLIDNYA CHLOVIKA T. j. (to jest) od Szmarti, Szuda, Pakla i Kralyeuszta nebeszkoga Szvakomu duhovnomu i telesznomu sztrahom Božim ziuuchemu kruto potribna i korisztna Szlo-seno po... U Benetczih 1628.* Djelo je posvećeno mladim grofovima Nikoli i Petru Zrinskima. U uvodu hvali njihova pradjeda Nikolu Šubića Zrinskog, glasovitog sigetskog junaka i hrvatskog bana. Djelo se nalazi sačuvano u Narodnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u dva primjerka: pod brojem 34-R-1461 i pod brojem 37-191.600.

Još iste godine tiskano je i drugo njegovo djelo: *CZVIT SZVETIH toyeszt sivot szvetih od kih Rimska czrikva čini szpominak, preneszen i sslosen na harvatszki jezik catholičansskim običajem po o. f. Franciscu Glavinichu Istrianinu, Reda S. Francisca, Male bratye, Obslusechih Darsaue Bosne Garuatsške, Apostolsskoga Pripouidauczta, Theologa ili Bogossloua.* Prvo izdanje tiskano *Venetis 1628. apud Joannem Salis čuva se u Narodnoj sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod brojem 35-R-1450 i 35-R-1205.* Drugo izdanje *U Mnech 1657* postoji u istoj biblioteci: a) defektno pod br. 218/8u R. 1450 (s malim drvorezima u tekstu) i b) dva potpuna primjerka pod brojevima: 35-R. 1401 te 36-149. Treće izdanje tiskano *V. Bnech Po M. Pezzanu 1702* ima 275 stranica, a Narodna sveučilišna biblioteka u Zagrebu posjeduje dva primjerka pod brojevima 35-R. 1205 te 35-197.512. U franjevačkoj knjižnici na Trsatu ima i treće izdanje, ali s 274 stranica (dakle, zadnja nedostaje).

Predgovor *Cvita* počinje ovim riječima: »Onomu ki bode stati (čitati) poklon, i pozdravlenie«. Tu se povijest naroda slovinskoga opisuje sasvim po djelu Mavra Orbinija, pa obiluje mnogim netočnostima i uveličavanjima.⁴¹ Ipak, kada Glavinić govori o Bijeloj i Crvenoj Hrvat-

³⁹ N. dj., str. 266. Mariani veli doslovno: »... et ad plura opuscula, quae in dies edit Illyricis apprime utilia, cogitat nunc pater Franciscus Glavinich templum Tersactense contendere, ut capacitatem amplioiorem habeat ad tot populorum accursus eo deuotionis gratia ad illum sanctissimum matris virginis locum saepius in anno confluentium...«

⁴⁰ MANOJLO SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*, Trst 1856, str. 107.

⁴¹ MAVRO ORBINI, *Il Regno degli Slavi hoggi corrottamente detti Schiavoni*, In Pesaro, Appresso Girolamo Concordia, M.DCI.

skoj, mnogo je određeniji nego Orbini. Naročito se ponosi što je član slovinskog velikog naroda: »Buduchi dakle i ya od rečenoga izniknul naroda (*i nesramuyemse*) i u boczih kriposstnim nacčinom iz Glamoča Bossansskoga kralyesstua grada starijih prid ssilnikom, za veru Catholičanssku odbarsati prenesen u Istryu, gdi u C.(hristo) O.(mnipotenti) D.(eo) Gratia med duimi treti, a med četirimi peti, u broyu ssedmi, prid zadnvom, po zakonu Catholičansskomu opchinsski priah zrak i u sspodobnih letih u Red obsslusechich od Boga zazuan (*i dičimsse kruto*) zato yezikom htechi progouoriti materinsskim trud ov siuot Ssuetih izpissati priah...« Iz ovih riječi očito je koliko se Glavinić ponosi svojim hrvatskim i slovinskim porijetlom. I u samom naslovu knjige on ističe da je *prenessena i zslozena na haruatzski jezik*«, I inače, on se povodi za Orbinijem u veličanju slovinskog naroda, kako bi podigao duh hrvatskoga svijeta koji je već malaksao u strašnoj borbi za narodni opstanak.

Glavinić je htio popraviti latiničku ortografiju koja je bila nejedinstvena. Stoga u *Cvitu* ističe kako se naš jezik opire da ga se dosljedno i dobro uzmogne pisati latinskim slovima, dok su mu prirođeni glagolski znakovi koje da je sv. Jeronim (!) izumio. Glavinić upućuje čitaoca kako mora čitati slova, i za to navodi primjere. Na primjer slovo *ç* — *č* kao *haruatssh* (*hrvač*), *s* ili *sz* vrijedi kao jedno slovo kao za riječ *Haruatsski*. Služi se, dakle, za slovo *s* dvjema *ss*, odnosno i sa *sz*. Ovo potonje uzeo je iz mađarske ortografije kojom su pisali panonski Hrvati, a upotrebljava i slovo *s* za *š*, kao u mađarskoj ortografiji. Glavinić razlikuje »*č*« od »*ć*«, pa tako piše *stuchi* (čitajući) a i svoje ime u naslovu *Cvita* piše *Glavinich*. Za glas *ž* predlaže, *x*, ali mjestimično mjesto toga uzima i slovo *z*.

On zna dobro da nam je jezik raštrkan po mnogim državama, pa da se u raznim stranama riječi pišu različno. Stoga svoju malu reformu pisanja završuje ovako: »Dakle hodi i ti, i hodechi pomnyo xsti (šti) stuchi razmisslay i razmisslayuchi vpuchuyse, a gdi nebi znal nebudite ssram včitisse, zasto nijedan naučen neporodisse...«

To je, uglavnom, bio tek nedorečeni pokušaj o kojem Kukuljević veli: »U pravopisu bijaše Glavinić od god. 1628—1632. učinio taj napredak što je po primjeru kajkavskih tadašnjih pisacah, kod svih ostalih Hrvatah običajni samoglasnik *a* pred *r*-om zamienio sa *e*, kako se gore viditi može u riečih *pervomu*, *tverdimu* itd. Nu u tom smo ga mi naprednjaci XIX. vieka dakako daleko pretekli, kad pišemo milozvučne i južnom uhu sasvim odgovarajuće rieči: na pr. *krv*, *prst*, *brv*, *smrt* mjesto starohrvatski: *karv*, *parst*, *barv*, *smart* itd., pošto je u staroslovinskomu jeziku, u podobnih riečih, ako ne puni samoglasnik, a to barem poluglasnik 'jer' od vajkada rabljen bio.«⁴²

Treće Glavinićevo djelo na hrvatskom izašlo je tiskom u Veneciji godine 1632. pod naslovom *SZVITLOSZT DUSSE VERNE — gdi seszt sztvari k zvelichenyu clovicansskomu uzderse sse, prez kih nyedan k Bogu ssverssenim nemoresse obratiti nacinom, ni licze viditi nyegovo*. Drugo izdanje izašlo je u Padovi godine 1660., a treće *In Venetia, Per M .Pezzana 1685*. To treće izdanje posjeduje samo Narodna sveučilišna

42 IVAN KUKULJEVIĆ, *N. dj.*, str. 271.

biblioteka u Zagrebu u dva primjerka pod brojevima: 33-96.993 i 36-1399. To djelo Glavinić spominje u svojoj knjizi *Confessionario Catolico diviso in tre parti* što je zapravo prijevod njegova djela *Szvitloszt Dusse verne*.

Sve te tri knjige pisane su hrvatski, jer su namijenjene širim slojevima našega naroda, s očitom protureformatorskom tendencijom da suzbiju nastojanja protestantskih reformatora koji su se služili narodnim jezikom kako bi predobili narod za svoj vjerski pokret. Nakon svog povratka iz Španjolske god. 1626. povukao se Glavinić u samostan Sv. Leonhard u šumi, kraj Samobora. Živuoći kao običan redovnik, tu je napisao ove svoje nabožne knjige. Taj se samostan nalazio između samoborske Plješevice i Oštrca, a izgradio ga je kao svoj zavjet Petar grof Erdödy.

Kako je Glavinić od rane mladosti boravio najvećim dijelom na Trsatu, naravno da se najviše zanimao za tu crkvu i samostan, pa je odlučio napisati trsatsku povijest. To je djelo izašlo tiskom pod naslovom *HISTORIA TERSATTANA Raccolta dalle antiche e moderne Historie, Annali e Traditioni. In Udine 1648. appreso (!) Nicolo Schiratti*. Djelo je tiskano in-4°, str. 70, s drvorezima. Nalazi se u franjevačkoj knjižnici na Trsatu, a i zagrebačka Narodna sveučilišna biblioteka ima dva primjerka pod brojem 35-B.Z.180 i 35-58.241. U franjevačkoj riznici na Trsatu kraj tiskane knjige izložen je i originalni Glavinićev rukopis u velikom formatu koji nosi natpis *HISTORIA TERSATTANA ove si contiene la vera relatione della translatione della Santa Casa hereditaria della Vergine Gloriosa da Nazareth a Tersatto, e da Tersatto a Loreto, quando, come, perchè, e da chi fosse trasportata con alcune più pertinenti alla Chiesa e Monasterio Tersattano. Raccolta Dall'antiche historie, e moderne, annali e traditioni, per il Molto Reurendo Padre Francesco Glauinich, Istriano, dell'Ordine de Minori Osseruanti di San Francesco, della Provincia Bosna Croatia e Carniola, Padre, Theologo, e Predicatore Apostolico etc. Anno del Signore MDCXXXVI*.

Ispred naslova (veliki folio) nalazi se bakropis potpisan u desnom uglu srednje kartuše: *Catherino Doyno sculpsit*. U sredini iste kartuše zabilježeno je *F. Franciscus Glauinich Ord-is Min. Obs: D. D. 1641*. Citaj: *Frater Franciscus Glauinich Ordinis Minorum Observantiae Dono Dedit 1641*. Upravo taj natpis iz godine 1641. govori nam mnogo, naime, da je Glavinić već tada radio na tom djelu koje je završio godine 1646, a koje je izašlo tiskom istom godine 1648. Na tom bakropisu nalazi se u sredini slika Trsatske Gospe, a oko nje je poredano još 9 sličica u manjim kartušama, koje prikazuju: prenos nazaretske kućice na Trsat (10. V. 1291.) — trsatsku crkvu i samostan (5 sličica) — i glavni onovremeni žrtvenik sasvim običnog baroknog karaktera. Na donjoj desnoj sličici predočen je relikvijar s ovom bilješkom: »Praeter alia vota Magnatum, adest pulcherimum a Budae Regina missum Reliquiarium.« Slika i djelo posvećeno je: »Augustissimo et Inuictissimo Ferdinando III. Romanorum Imperatori, Hungariae Boemiaeque Regi.« Taj rukopis obuhvaća 58 stranica velikog folio-formata. Pisan je lijepo i čitko, ali to nije Glavinićevo vlastoručno pismo. U djelu se, kraj prikaza prenosa nazaretske kućice na Trsat i u Loreto, mnogo govori o trsatskoj crkvi i samostanu, o tadanjem hrvatskom svijetu, o prilikama, o prirodi, o vlasnicima trsatske tvrđje itd.

Od velikoga je značenja i Glavinicevo djelo *ORIGINE DELLA PROVINCIA BOSNA—CROATIA*, tiskano *In Udine 1648.*, in-4° str. 45, s jednim drvorezom. Drugo izdanje također je štampano *In Udine 1691*. U originalnom rukopisu, što se čuva u franjevacu na Trsatu, nalazimo ovaj naslovni list: *Francesco Glaunich, L'Origine Della Prouincia di Bosna Croatia dell'Ordine de Mnri (Minori) Osser. (Osservanti) di San Francesco, e quando, come e perchè fù diuisa dalla Prouincia di Bosna Argentina, Con il numero de Monastery s'antichi come moderni, dei Capituli celebrati, e dei nomi de Prouinciali eletti in quella dopo la sua diuisione sin'ai presenti tempi. RACCOLTO, Da Antichi, e moderni Annali della sudetta Prouincia, per il Mto (Molto) Rdo (reverendo) Pre (Padre) FRANCESCO GLAUINICH ISTRIANO dell'Ordine de Mnri (Minori) Ossti (Observanti) di S. Francesco della Prouincia di Bosna Croatia Pre (Padre) Theologo, et Apostolico Predicatore.*

U toj knjizi — rukopis ima svega 54 stranice — pisac govori dosta opširno o povijesti Bosne, o njenim vladarima, o turskom osvojenju, o tamošnjim samostanima i njihovu djelovanju među katoličkim pukom. Glavinic je dobro upućen u bosansku povijest i u tadanje prilike u Bosni i Hrvatskoj. Osobito su vrijedni Glavinicevi podaci o bosanskoj franjevačkoj provinciji. Dioba je uslijedila godine 1514. za pape Leona X. i njemačko-rimskoga cara Maksimilijana I., ugarsko-hrvatskoga kralja Vladislava Jagelovića te franjevačkog generala Franje Lichetto—Bressiana. Provincija Bosna—Croatia dijelila se na četiri kustodije: Cetinsku, Trsatsku, Krbavsku i Grebensku. Ukupno je imala 27 samostana. Samostani cetinske kustodije bili su: Cetin, Zrin, Otok, Hrastovica, Bihać, Slunj, Stinišćak, Krupa, Obrovac, Belastin i Sisak. — U kustodiji trsatskoj nalaze se samostani: Trsat, Senj, Klis, Solin, Skrad, Karina, Zvonigrad i Tin. — Krbavsku kustodiju sačinjavaju: Krbava, Modruš, Udbina, Brinje i Glamoč. — Grebenska kustodija imala je ovih pet samostana: Greben, Kobac, Dvorišće, Šabac i Bobovišće. — Kasnije se provincija proširila i na Istru, Friaul, Kranjsku, Stajersku i na Gornju ili Posavsku Hrvatsku (Slavonija). U Istri je bio samostan u Pazinu, a u Friaulu Sveta gora iznad Salkana, kod Gorice. U Kranjskoj su bili samostani: Ljubljana, Novo Mesto i Kamnik. U Sloveniji iznad Kupe jesu samostani: Jastrebarsko, Sv. Leonard u šumi i Samobor. Iznad Save bila su dva samostana: Brdovac i Klanjec. U Stajerskoj se nalazi samo: Nazaret (Nazarje). Postojala su još i dva hospicija, i to u Lovranu i Salkanu. Glavinic govori o svakomu od tih samostana, o osnutku, osnivačima i crkvenim patronima. Zapisuje i sve kapitule ove provincije od njezina osnutka godine 1514., kada je u Cetinu izabran prvi provincijal o. Petar iz Jajca. Glavinic otada reda sva trogodišta kada se biraju novi provincijali, utvrđuje godine i imena izabranih provincijala, a često i rodno mjesto, kao i gdje su studirali.

Daljnje Glavinicevo djelo, napisano talijanski, jest *CONFESSIO CATTOLICO DIVISO IN TRE PARTI*, Udine 1642. Na početku je tiskana svečana posveta: *All' Illustr. Signore Conte Michele da Rabbata libero Baron di Dorimberg*. Na strani 9 upravlja pobožnom štiocu (»Al Pio Lettore«) riječi, da i on — po primjeru sv. Franje, koji nije želio živjeti samo za sebe, nego koristiti i drugima — isto tako želi u

prvom redu služiti svom slavenskom, zapravo hrvatskom narodu, pa je napisao kratak »Ispovjednik« u tom jeziku s naslovom: *Zuitlost Dusse verne*.⁴³

Prema tomu, *Confessionario Cattolico* zapravo je talijanski prijevod hrvatskog djela *Zuitlost Dusse verne*. To potvrđuju daljnje Glavinićeve riječi: »A jer se u ovim našim primorskim krajevima u raznim odličnim službama nalaze mnogi Talijani, kojima je teško naučiti slovenski jezik, zatražili su da spomenuti Ispovjednik prevedem na talijanski jezik, kojim uz to vladaju i moji zemljaci Istrani«. Knjiga postoji u samostanskoj knjižnici na Trsatu.

Osim triju knjiga na hrvatskom te triju na talijanskom, Glavinić je napisao i latinsko djelo: *MANUS CHRISTI AMORIS. Divisa in quinque libros... Aeditum A P. F. Francisco Glavinich, Ord. Min. Observantium, Prouvinciae Bosnae Croatiae, Apostolico Praedicatorum. Ad Honorem quinque Christi Plagarum dicatum. Venetiis, Apud, Ioanem Salis, MDCXXV. Superiorum permissu et Priuilegio*. U predgovoru, upućenom dobrohotnom štioću, Glavinić navodi pet razloga ove knjige: Prvi je ljubav prema Kristu; drugi je papa Grgur XV. koji ga je imenovao 11. VIII. 1622. apostolskim propovjednikom, pa on svoje riječi treba da utvrdi i tiskom; treći je razlog bijeg od besposlice; četvrti, on piše na korist našeg ilirskog jezika; a peti razlog je što nismo rođeni samo za sebe, nego i za druge. Nakon predgovora *Ad beneuolam lectorem* (str. 5—6 olovkom) i *Imprimatura Fr. Bonaventure Sbona*, provincijala »*Prouvinciae Bosnae Croatiae*« (str. 7), slijede dva soneta na talijanskom. Prvi je od izabranog biskupa o. Lucida Mancinellija (str. 8), a drugi (str. 9) od Riječanina — »*del M. R. P. Maestro Simpliciano da Fiume, provinciale di Stiria, etc. Dell'Ordine di S. Agostino*«. Na to se nadovezuje *Naeduhgovorenye ili Prosopopaeya o. F. Rafaela Levakovichia iz Yasztrebszkae, E. S. F. Male Bratye od obsluschevanya, Darshavae Haervatszkae Bogoszloveza, i Pripovaedavcza*. To je Levakovićeva preporuka Glavinićeve knjige na hrvatskom pod naslovom *Knjiga kupczu govori*. Po tom slijedi (na str. 12) *Epigramma P. F. Candidi Barbaritii a Pisino (Pazin) na latinskom*, a zatim *Madrigale* »*del molto Illustre Signor Gio. Vito Zanchi da Fiume*«. Nakon više kazalâ, na str. 28 čitamo ove završne riječi: *FINIS. Completum est hoc Opus totum, in Festo S. Ursulae Virginis et Mart. quae sua cum Turba pro nobis apud Trinum, et Vnum intercedere dignetur. Amen*. Djelo je, dakle, završeno 21. listopada 1625.^{43a}

43 Glavinić doslovno piše: »Volendo io giouar primieramente alla mia natione Slaua, ouero Croatia con la compositione di certe opere, tra le quali vi è un breue Confessionario intitolato nell'istessa lingua *Zuitlost Dusse verne*...«

43a I u toj latinskoj knjizi iz godine 1625. došla je do izražaja Glavinićeva ljubav prema svomu narodu i materinskom jeziku u nekoliko rječničkih bilježaka. U skladu s četvornim razlogom pisanja ovog djela, što ga spominje u uvodu, tj. da pomogne propovjednicima, ona na nekoliko mjesta prevodi latinske riječi. Tako na str. 58. uz bilješku *Deus unus et trinus* daje prijevod ovih riječi: *Aeternus — Vaechni, illi Vaekovechni // Immensus — Neizmaeran // Immutabilis — Neprominyan // Omnipotens — Szyaemoguchi // Incircumscripatus — Neobpisan, illi neobszart. A na str. 229. pod naslovom *Quinque sunt Spiritus Sancti filiae* daje popis ovih »kćeri Duha Svetoga«: *Charitas — Lyubav // Gaudium — Veszely // Patientia — Vsztarplyene // Benignitas — Miloschia // Pax — Mijr. Uz naslov *Quinque sunt qui quaerunt* na str. 243 čitamo ove riječi: *Deus — Bogh // Iustus — Pravedan // Peccator — Graesnik // Diabolus — Dyaual // Mundus — Szyaet. Na str. 304 stoji naslov *Quintuplex timor* s ovim riječima: *Servilis — Szlushheni // Filialis — Szinovyli // Castus — Chiszt // Gratus — Harni // Sanctus — Szveti*.***

*Glavinićevo djelovanje oko obnove i tiska glagoljskih
crkvenih knjiga*

Početkom XVII. stoljeća osjećao se velik nedostatak crkvenih glagoljskih knjiga. K tome po zaključcima Tridentinskog koncila trebalo je štošta u obrednim knjigama promijeniti. Stoga je novi senjsko-modruški biskup Ivan Agatić sazvaio crkvenu sinodu u Bribir, da se zakluči što bi trebalo poduzeti za obnovu i tiskanje glagoljskog misala i časoslova. Ivan Agatić, augustinac, doktor bogoslovlja, postao je biskupom 7. VI. 1617. Bio je vrlo energičan i želio je što više podići duhovnu pastvu i razinu svojih glagoljaša, pa se dao i na obnovu i izdanje glagoljskih crkvenih knjiga.⁴⁴ On je sigurno dobro poznao sposobnosti o. Franje Glavinića. Stoga šalje na Trsat dva izaslanika: župnika o. Ivana Kotorskog te o. Matiju iz Novoga da zamole Glavinića da sudjeluje na crkvenoj sinodi u Bribiru i pomogne u izradbi i tiskanju novog glagoljskog misala.⁴⁵ Sporno je kada je održana bibrirska sinoda, ali je već Kukuljević dobro naslutio da je morala biti najkasnije godine 1621.⁴⁶ Glavinić u svojoj *Historia Tersattana* piše da je crkvena sinoda u Bribiru održana godine 1624. No to se nikako ne slaže s ostalim činjenicama. Stoga moramo uzeti da je to tiskarska pogreška te je umjesto godine 1621. štampana godina 1624. (Na istoj str. 66 krivo je tiskano da se sinoda održala »nella terra di Bribito« umjesto »Bribiro«). U tome nas učvršćuje i sama energičnost biskupa Agatića koji vjerojatno nije čekao punih sedam godina da sazove sinodu, kad su bila potrebna hitna rješenja za što skorije štampanje glagoljskog misala. I sam Glavinić piše da je upravo tada bio provincijalom franjevačke provincije Bosne-Hrvatske,⁴⁷ što nije moglo biti poslije god. 1622. Ne može se prihvatiti Kukuljevićevo alternativno mišljenje da je Glavinić možda zaboravio točnu godinu bibrirske sinode. Glavinić je bio odveć pedantan i izvrnog pamćenja.

Glavinić se odazvao pozivu sinode i biskupa Agatića pa se odmah dao na djelo. O tome nas obavještuje pismo kardinala Borghese koji 12. III. 1621. piše o. Jerolimu Strasseru, bečkom franjevcu, o Glavinićeveu prijedlogu glede tiskanja slavenskog misala. Kardinal moli Strassera da se u Beču za to zauzme.⁴⁸ Stoga, sinoda u Bribiru mogla je biti samo koncem 1620. ili početkom 1621. godine.

Krivi datum navodi i Manojlo Sladović u svomu već citiranom djelu,⁴⁹ držeći se pogrešne godine 1624. Franjo Rački⁵⁰ misli da je sinoda održana negdje oko godine 1619. Upire se na djelo E. Fermendžina kojim je mnogo toga objašnjeno o izdanju glagoljskih crkvenih knjiga.⁵¹ Franjevac o. Eusebije Fermendžin objelodanio je pisma iz kojih vidimo

44 MANOJLO SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*, Trst 1856, str. 107.

45 FRANJO GLAVINIĆ, *Historia Tersattana*, str. 66.

46 IVAN KUKULJEVIĆ, *N. dj.*, str. 268.

47 *Historia Tersattana*, str. 66: »Ero io all' hera Ministro Provinciale di Bosna Croatia, e mi ritrouaao nel Monasterio di Tersatto«.

48 Kardinal Borghese, nuncij u Grazu piše: »Il P. Provinciale Glavinich mi ha conferito la necessità grande, che ci è in quelle parti riformare gli missali et breuiarij in lingua schiava...«

49 *N. dj.*, str. 107.

50 FRANJO RAČKI, *O. Franjo Glavinić*, u *Vienac* od 2. I 1892, str. 8.

51 EUSEBIJE FERMEDŽIN, *Listovi o izdanju glagoljskih crkvenih knjiga i o drugih crkvenih poslovih u Hrvatskoj od god. 1620–1648*, u *Starine*, knj. XXIV, Zagreb 1891.

kako se Glavinić s velikim oduševljenjem prihvatio posla za koji je uspio zainteresirati kardinala Borghese, a po njemu i cara Ferdinanda II. Već 24. svibnja 1621. piše kardinal Borghese Glaviniću kako mu je naloženo da cara potanko izvijesti o prijedlogu glede izdanja crkvenih knjiga na slavenskom jeziku, pa da će u tom pravcu sve učiniti što je u njegovoj moći.⁵² Ubrzo poslije toga Borghese 20. VI. 1621. javlja Glaviniću da je car Ferdinand II. odlučio o svom trošku tiskati slavenske liturgijske knjige. A u pismu od 10. X. 1621. javlja da su slavenska slova poslana preko Ljubljane na Rijeku.⁵³ U pismu od 29. XI. i 29. XII. 1621. Borghese poručuje što da se poduzme da se namaknu sredstva za tiskanje tih knjiga, a u pismu od 3. III. 1622. kardinal se raduje što se Glavinić bavi popravljanjem slavenskih misala i brevijara.⁵⁴

Radilo se, uglavnom, još o osiguranju slavenske tiskare, pa da se novi misal i brevijar uzmognu tiskati. To je uspjelo zauzimanjem kardinala Borghese kao i K. Caraffe, nuncija kod cara Ferdinanda II. Po smrti Ivana Ungnada, koji je bio gorljivi pristaša protestantizma i podupirao štampanje glagoljskih knjiga, prestala je radom tiskara u Uraču. Prenijeli su je u Korušku, u grad Waldstein, a poslije je konfiscirana i prevezena u Graz. Kad je Glavinić, valjda godine 1621, boravio u Grazu, saznao je od Georgija Shaita, predsjednika visoke komore, da ta štamparija postoji; pronašao je 24 škrinje sa slovima, od kojih 12 s ćirilskim, a 12 s glagoljskim pismenima. Stoga je odmah pošao u Beč gdje je posredstvom o. Bonaventure Daumija, generalnog komisara franjevačke provincije u Njemačkoj, uspio dobiti tu štampariju. S carskom dozvolom otišao je natrag u Graz, uzeo škrinje na kola i odvezao ih na Rijeku. Tu ih je spremio u riječkom kaštelu s namjerom da ondje tiska slavenske knjige.⁵⁵

Glaviniću je uspjelo dobiti tu tiskaru i otpremiti je na Rijeku jer je izvijestio mjerodavne austrijske činioce, da već sada naši ljudi radije polaze u pravoslavne crkve, gdje se obredi obavljaju na crkveno-slavenskom jeziku, pa će se posve odvrgnuti od katolicizma, ne bude li im se u katoličkim crkvama osiguralo staro pravo glagoljskog bogoslužja.

Ne stoje, dakle, navodi Jagićevi, da je ta štamparija prenešena iz Graza na Rijeku tek godine 1626.⁵⁶ Isto tako nije točno da je pohranjena u riječkih kapucina, nego je u prvo vrijeme bila smještena u riječkom kaštelu već godine 1621., kako Glavinić izriječno spominje u svojoj *Historia Tersattana*. To potvrđuje i pismo kardinala Borghese Glaviniću od 10. X. 1621.⁵⁷ Začuđuje ipak što Borghese tvrdi da su

52 N. dj., str. 3. Borghese piše Glaviniću: »ne io lasciarò di cooperare l'adempimento di cio in tutto quello che sarà in mio potere . . . «

53 N. dj., str. 3.

54 N. dj., str. 5: »Mi rallegro con V. P. che sia giunta costì con buona salute e che attendesse con sollicitudine alla riforma de Messali et Breviarj, come intendo da questa sua delli 15 passato.«

55 F. GLAVINIĆ, *Historia Tersattana* u dodatku *štampane knjige na str. 66—68* piše: »Ritornato adunque à Graz con commissione Imperiale, che mi fosse data quella Stampa, la feci riporre sopra certi carri, e condurre nella Città di Fiume, e saluare nel Castello della Città, con intenzione di stampare iui li libri, come in luogo più opportuno, con allegrezza grande di quelli, che la desiderauano.«

56 VATROSLAV JAGIĆ, *Uvod o hrvatskoj glagoljskoj književnosti u Povijesti hrvatske književnosti Branka Vodnika*, str. 46.

57 E. FERMEDZIN, N. dj., str. 3.

ujesen 1621. slova poslana na Rijeku, a da Glavinić tvrdi da je on sam s carskom dozvolom natovario 24 škrinje na kola i otpremio ih na Rijeku. Možda su slova o kojima govori Borghese zaostala u Grazu, ili su se pronašla još i koja druga slova, pa su naknadno poslana na Rijeku.

Glavinić je, dakle, odmah poslije bibrirske sinode poduzeo sve moguće da dođe do prikladne tiskare pa da je smjesti na Rijeci, »da se ovdje — kako on doslovno veli — tiskaju knjige, kao u najpodesnijem mjestu, na veliko veselje onih koji su to željeli.«

Glavinićev obnovljeni Misal trebao se, dakle, tiskati na Rijeci. Kako su za to bila potrebna oveća novčana sredstva, kardinal Borghese u pismu od 29. XII. 1621. traži od Glavinića potanko izvješće o troškovima, da bi caru Ferdinandu II. podastro točan predračun, kada se on iz Beča svrati u Graz.⁵⁸ Glavinić se dakle, odmah bacio svim žarom na rad oko obnove glagoljskog misala, kako jasno razabiremo iz pisma kardinala Borghese koji se raduje, što će se Glavinić posvetiti obnovi slavenskih misala i brevijara.⁵⁹ To je pismo datirano 3. III. 1622, a u njemu navodi Borghese da će pisati bečkom dvoru, da se učini sve moguće u pogledu tiskare i štampanja crkveno-slavenskih knjiga glagoljskim pismenima.

Sve dotle nitko nije sumnjao da će upravo Franjo Glavinić biti glavni radnik u obnovi tih knjiga i da će se one tiskati na Rijeci, kako je on predlagao i želio. Ali, našli su se jaki protivnici Glavinićevu prijedlogu da tiskara proradi na Rijeci. Oni su poduzimali sve moguće da se glagoljska i ćirilaska slova prenesu u Rim. Slova su još uvijek bila u riječkom kaštelu, već od godine 1621., kako smo naprijed utvrdili. To dokazuje i pismo što ga je Karlo Caraffa, nuncij u Beču 2. XII. 1625. upravio kardinalu propagande u Rim. Nuncij izvješćuje Propagandu da je naređeno da se tiskara, koja se dotle čuvala u riječkom kaštelu, preda kapucinskom gvardijanu na Rijeci do daljnje dispozicije.⁶⁰ Ubrzo nakon toga Caraffa piše 24. XII. 1625. kardinalu Propagande da bi bilo najbolje tu tiskaru prenijeti u Rim.⁶¹ Caraffa u pismu od 1. IV. 1626. već poručuje da je pisao kapucinskom gvardijanu na Rijeci neka zajedno s gradskim guvernerom poskrbi za lađu koja bi tiskaru prenijela u Ankonu, gdje bi se smjestile sve škrinje s ilirskim slovima. Za veću sigurnost, transport bi pratila jedan ili dva oca kapucina s pismom za guvernera Ankone. Taj je prijenos očito proveden godine 1626. Caraffa u spomenutom pismu spominje »da je pisao patru Glaviniću o odredbi sve kongregacije da on lično ne treba poći u Rim s misalima i brevijarima što ih je ispravio, nego neka čeka nove naloge.«⁶²

Glavinić je tako bio sasvim istisnut. Protiv njega je kod rimske kurije intrigirao Tomko Mrnavić koji je boravio u Rimu. On je htio svu stvar preuzeti u svoje ruke pa je predlagao da mu se dodijeli potpora od 800 škuda za tisak 1300 misala i 1500 brevijara. On bi prodavao

58 *N. dj.*, str. 4.

59 *N. dj.*, str. 5.

60 *N. dj.*, str. 5.

61 *N. dj.*, str. 6.

62 *N. dj.* str. 7. Caraffa je pisao »al Padre Glavinich, che la Sacra Congregatio commanda, che lui se ne debba venir menando seco i Messali e Breviarij da lui emendati, perche da V. S. Illima egli riceverà gli ordini precisi.«

knjige u svoju korist, a cijenu knjiga odredila bi rimska Propaganda.⁶³ U pismu bez datuma iz godine 1626. Tomko Mrnavić iznosi savjete i opaske glede crkveno-glagoljskih knjiga koje bi se imale tiskati. On osim novaca i potrebnih knjiga traži također savjetnike (consultori), i to četvoricu: jednog Dalmatinca, jednog Hrvata, jednog Bosanca te jednog Makedonca, zapravo Srbina.⁶⁴ To pak nije Mrnavićeva originalna misao, jer je to već prije njega izričito postavio kao »conditio sine qua non« i o. Franjo Glavinić. Tomko Mrnavić ipak nije uspio prodrijeti sa svojim neispravnim postupkom jer su u Rimu pronikli njegove materijalne interese, iako je dobro poznao crkveno-slavenski jezik.

Glavinić je, svakako, bio teško razočaran postupkom rimske kurije, premda to nigdje ni riječju ne spominje, što je posve razumljivo kraj njegove skromnosti i odanosti crkvenom poglavarstvu. U svojoj povijesti Trsata on jednostavno piše kako mu nikako nije moguće poći u Rim zbog obveza što ih ima kao bosansko-hrvatski provincijal.⁶⁵ Njegova je želja bila da se na Rijeci uredi glagoljska štamparija i da se ondje tiska obnovljeni glagoljski misal i brevijar, pa bi on, boraveći u neposrednoj blizini, mogao lično nadzirati i voditi taj vrlo odgovoran posao. Prijedlog mu u Rimu nije bio prihvaćen, pa mu nije preostalo nego pokoriti se odluci rimske kurije. Kako nije htio u Rim, predložio je za taj posao franjevca o. Rafaela Levakovića, rodom iz Jastrebarskog, kojega je dobro poznao kao svog mladog učenika, a koji uz druge odlike vlada trima jezicima: latinskim, talijanskim i ilirskim, zapravo slavenskim.⁶⁶ Glavinićeva je preporuka bila odlučna.

I nema sumnje da je Levaković, došavši u Rim oko godine 1626, poznao Glavinićev obnovljeni glagoljski misal. Glavinić je, naime, već od godine 1621. marljivo radio na obnovi glagoljskog misala te ga je potpuno dovršio, kako čitamo u njegovu pismu Propagandinu kardinalu od 1. I. 1626. On u tom pismu naročito ističe da su ga ilirski svećenici i vjernici zamolili, da bi on obnovio misal i da je on to izvršio marljivo i s velikom mukom, posavjetovavši se s najvještijim ljudima onih kraljevstava.⁶⁷

Da je Glavinić stvarno završio obnovu glagoljskog misala potvrđuju u tom istom pismu riječi: »Da mi se pomoglo, kako sam tražio, već bi djelo bilo tiskano, kao što je već prevedeno, a čuva se u mojim rukama.«⁶⁸ U pismu još izvješćuje da je već u Grazu Glavinić pregledao sva glagoljska slova pa znade da su neka oštećena, i da ima i stanovitih manjkavosti, osobito, pak da ne postoje ni potrebne sličice kao ni drugi

63 VATROSLAV JAGIĆ, *Uvod o hrvatskoj glagoljskoj književnosti u Povijesti hrvatske književnosti* Branka Vodnika, str. 46.

64 E. FERMEDŽIN, *N. dj.*, str. 8 i 9.

65 *Historia Tersattana*, str. 68.

66 *Historia Tersattana*, str. 68. Tu Glavinić doslovce piše: »ma che si ritrouava nella nostra Provincia un Sacerdote nouello mio allieuo, il quale oltre l'altre virtu, possedeua tre linguaggi, cioè, Latino, Italiano et Illirico, ouero Slauo suo naturale.«

67 E. FERMEDŽIN, *N. dj.*, str. 8. Glavinić piše da ima već oko tri godine »che quelli Religiosi et fedeli dell Illirico mi pregarono, accio prendessi io questo assonto di reformarli, così feci et con diligenza et fatica grande ho reformato tutto il messale et consultatolo con gli più periti di quelli regni.«

68 E. FERMEDŽIN, *N. dj.*, str. 11: »Iddio mi è testimonio, se havessi hauto agiuto di quanto si ricercava, già sarebbe finita la opera in stampa, come è già tradotta, et si conserva nelle mie mani.«

ukrasi za dostojno uređenje misala. Glavinić završava pismo sa značajnom napomenom da bi imao još mnogo šta reći, ali da će po potrebi o. Jeronim Strasser i o. Lucido Mancinelli osvijetliti nužne stvari.

Zašto Propaganda nije Glaviniću povjerila da do kraja provede posao oko preuređenja glagolskog misala? Poglavitni razlog jest u tom što je Propaganda htjela da se taj misal i poslije još više brevijar, što više približe pisanju i izrazima ruskih unijata, kako bi se što više Rusa privuklo Rimu. Na to je mnogo utjecao maloruski unijat biskup Matija Terlecki koji je tada boravio u Rimu.

Obnovljeni glagoljski misal izašao je tiskom godine 1631. pod Levakovićevim rukovodstvom. Tu se, po Jagiću, još dosta umjereno upotrebljavaju ruski oblici crkvenog jezika.⁶⁹ Glavinić je u svojim muževnim godinama doživio to izdanje za koje se bio toliko zalagao, a svojom obradom sigurno vrlo mnogo doprinio da je izvršen tako odgovoran posao. Sasvim dobro o njegovu velikom udjelu piše M. Sladović: »Urban VIII. izdade troškom i tiskom Propagande misal i brevijar glagoljski što je Rafael Levaković *ne brez Glavinića* u Rimu priredio«. ⁷⁰ Gdje je pak završio taj golemi Glavinićev rad, nije poznato. Može se predmijevati da se je njime poslužio Levaković u Rimu, pa je djelo ondje i ostalo. Bila bi zahvalna zadaća naših filoloških stručnjaka da točnije istraže podatke o Glavinićevoj obradi glagoljskog misala i njegova upliva na Levakovićev rad.

---

⁶⁹ VATROSLAV JAGIĆ, *Uvod o hrvatskoj glagoljskoj književnosti*, str. 48.

⁷⁰ MANOJLO SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*, str. 108.